

igrao glavnu ulogu, bio mirotvorni diplomatski i vojnički okretni posrednik. Tko je bio i kako se zapravo zvao, teško da će se ikad dokučiti. Ako se po E. Goldmannovoj tezi ceremonija u Karnburgu ima smatrati inicijacijom tuđinca u slovenački plemenski savez, moglo mu se nadjenuti i slavensko ime, Domislav ili slično, kao što su obratno

slavenski velikaši na krstu primali čisto german-ska imena. Bilo kako bilo: *Legendarni* je Domitian sive Tuitian uništen, zaista uništen, ali za njegova dvojnika u Analima držim, da ga Me-giser nije mogao konstruirati iz svetačke legende, a da ga nije ni iz prsta isisao.

ZAGREB CAMILLA LUCERNA

NAUČNI RAD † PROF. ĆIRE IVEKOVIĆA

Smrcu Ć. M. Ivekovića nestalo je iz re-dova naših kulturnih radnika i opet jednog od onih prvoboraca koji su, pri kraju prošloga vi-jeka — svojim stručnim istraživanjima u terenu, te svojim naučnim radovima i publikacijama — probudili za hrvatske starine i umjetničko-histo-rijske spomenike opći interes, ne samo u vanj-skome svijetu, nego također i u najširim društve-nim slojevima cjelokupnog našega naroda.

U smjeru ovakvog dvojakog djelovanja, što su ga bili sebi postavili za zadaću neki hr-vatski kulturni pregaoci iz prošlih decenija, kre-tao se i Ivekovićev istraživački i naučno-pu-blicistički rad.

Od prvog svog stupanja na polje stručnog rada ove vrste, pa sve do poslednjeg daha svoga života — posvećivao je neumorni pokojnik sve svoje umne sposobnosti, i svu svoju tehničku spremu: otkrivanju, istraživanju, prikazi-vanju, opisivanju i tumačenju hrvat-skih starina i drevnih spomenika. Ivekovićev dugogodišnji život pokazuje nam stoga, u konačnoj bilansi njegova rada i djelovanja, trajne i uspješne rezultate s kojima će se moći koristiti sadanje kao i slijedeće generacije naše u svojim arheološkim i umjetničko-historijskim istraživa-njima hrvatske prošlosti.

Život ovog zaslužnog istraživača naše gra-đevno-umjetničke prošlosti vrlo je zanimljiv.

Po porijeklu svome bio je Ćiril Metod Iveković hrvatski Zagorac, rođen u Klanjcu (1 juna 1864). Osnovnu školu polazio je u svome rod-nome mjestu, a nižu srednju školu u Varaždinu i Zagrebu.

Uz pomoć svoga rodaka zagreb. kanonika Franje Ivekovića, oputio se u Beč, gdje je kroz dvije godine polazio višu obrtnu školu.

Povrativši se u Zagreb, primio je, posre-dovanjem svoga rođaka kanonika, namještenje u atelier arhitekta Bollèa, koji je tada bio preuzeo posao oko pregradnje zagrebačke stolne crkve. Kao tehnički asistent Bollèov vodio je Iveko-vić gradnju zagrebačke grčko-katoličke crkve te izrađivao za klesarske poslove detaljne nacрте, koji su bili potrebni pri gradnji prvostolne crkve; u isto je vrijeme obavljao i funkcije učitelja kle-sarstva na zagrebačkoj obrtnoj školi.

Težeći za proširenjem svoga stručnoga znanja i nezadovoljan svojim položajem, zaputi se Iveković ponovno u Beč. Ondje se je god. 1886 upisao u Akademiju likovnih umjetnosti te je bio pridijeljen u atelier arhitekta Hasenauera. Da se uzmogne školovati pribavio mu je rektorat namještenje kod glasovite graditeljske firme Fellner i Helmer; tu u praktičnome radu pribavio si je Iveković potrebnu vještinu u detaljnome crtanju i projektovanju. Kao apsolvent akademije dobio je Iveković (god. 1889) za svoj trogodišnji ustrajni rad priznanje i nagradu, s kojom mu je bilo omo-gučeno naučno putovanje po Sjevernoj Italiji.

Vrativši se iste godine u Beč, primljen je Iveković ponovno u atelier Hasenauerov, ođakle se je na poticaj svoga zaštitnika zaputio u Sarajevo; ovdje je po intervenciji Hasenauerovoj dobio (god. 1896) namještenje u građevnome odjeljenju tadanje bosansko-hercegovačke zemaljske vlade.

U Sarajevu razvio se Iveković do potpune svoje samostalnosti. Za vrijeme njegova djelo-vanja u Sarajevu sagrađene su po njegovim osno-vama i pod njegovim nadzorom: palača Miro-vinske zaklade u Sarajevu, čitaonica u Banjaluci, vijećnica u Brčkome, monumentalna gradska vi-jećnica u Sarajevu, medresa u Travniku te uređenje i parkiranje kupališta Ilidže.

Pozivan od dalmatinskih službenih krugova, da prenese akciju svoga stručnoga djelovanja na klasično tlo Dalmacije, preseli se (god. 1896) u Zadar, gdje je postao građevnim savjetnikom u arhitektonskome odjelu tadanjega dalmatinskoga namjesništva.

U svojstvu arhitekta za crkvene građevine pri vladi u Zadru, došao je Iveković u mogućnost, da ne izgrađuje samo nove crkve (u Pakoštanima, Novalji, Ivoševcima, Dolju na Hvaru i dr.), već da okuša svoju tehničku vještinu i u restauriranju starih i oštećenih crkvi. Njegove uspjele restauracije stolne crkve u Kotoru, te crkve sv. Krševana u Zadru, kao i restauracija zadarske stolne crkve, pribavile su Ivekoviću ugled u očima sviju onih faktora, kojima je bilo povjereno čuvanje i restauriranje dalmatinskih historijsko-umjetničkih građevina i starina.

Tako je Iveković, po ovom svojem specijalnom radu kao stručnjak-arhitekt, došao u najuži kontakt u samoj Dalmaciji sa glavnim predstavnicima tamošnjeg starinarsko-istraživačkoga rada: sa Bulićem, Jelićem i fra Marunom, a preko njih sa zagrebačkim predstavnicima Račkijem, Brunšmidom i Kršnjavijem, te sa zastupnicima arheoloških i umjetničko-historijskih disciplina na bečkoj univerzi, sa profesorima Benndorfom, Reischom, Wickhoffom, Dvořakom i Strzygowskim.

Rezultat kolaboracije Ivekovićeve sa domaćim i vanjskim stručnjacima bio je taj, da je Iveković, pored svoga restauratorskog rada, stao ulaziti i u radove oko istraživanja i iskapanja starih građevinskih spomenika i ruševina.

Tako ga nalazimo u društvu sa Dr. Sticottijem i Jelićem kao tehničara-stručnjaka pri iskapanju stare Duklje kod Podgorice u Crnoj Gori (Izveštaj u „*Schriften der Balkankommission*“), pa zatim pri iskapanju u okolini Nina u društvu s Jelićem, u okolini solinskoj i splitskoj sa Bulićem, u okolini kninskoj i bribirskoj sa fra Marunom.

O izvađanju tih istraživačkih radova nalazimo — bilo direktne izvještaje Ivekovićeve u: *Jahreshefte des Archäologischen Institutes in Wien*, *Wiener Bauzeitung*, *Bulletino di archeologia e storia dalmata*, *Starohrvatskoj Prosvjeti* (staroj i

novoj seriji), u *Radovima i Ljetopisu Jugoslavenske akademije*, te zagrebačkoj *Narodnoj Starini* — bilo indirektno izvještaje: objavljene po Buliću, Jeliću i Marunu u zagrebačkom *Arheološkom Vjesniku*.

U znak priznanja za njegov dojakošnji uspješni rad postaje Iveković dopisnikom „Centralne komisije za čuvanje i istraživanje historij.-umjet. spomenika“ u Beču, dopisnikom „Bečkog arheološkog instituta“ te odbornikom hrv. starinar. društva „*Bihac*“, a zatim odbornikom i članom izvršnog odbora i potpretsjednikom u „*Hrvatskom starinarskome društvu*“ u Kninu.

Upoznavši na svojim službenim putovanjima — širom Dalmacije te istarskih i dalmatinskih otoka — u detalje drevne naše spomenike, snabdjeven bogatim iskustvom, što ga je stekao pri svojim restauratorskim i istraživačkim radovima, te opremljen obilnim slikovnim i crtačkim materijalom, što ga je sam izradio i sakupio — smatrao je Iveković, da ima pravo u javnosti istupati u pitanjima u kojima se pertraktirala starinska i historijsko-umjetnička prošlost Dalmacije.

Tako se Iveković prviput pojavio pred jednim stručnim forumom i to god. 1908 na arheološkome kongresu u Beču, održavši na jednoj od sjednica predavanje o *Razvoju srednjovjekovne građevne umjetnosti u Dalmaciji*.

To je predavanje, u kome je Iveković prikazao dalmatinske graditeljske spomenike sve do XV vijeka, publikovano pod naslovom „*Die Entwicklung der mittelalterlichen Baukunst in Dalmatien*“ u Beču god. 1910.

Potaknut ovim svojim prvim publicističkim nastupom u vanjskome svijetu, odluči se Iveković na izdavanje bogate zbirke svojih snimaka, koju je počeo god. 1910 izdavati u nakladi Schrolla i dr. u Beču pod naslovom „*Dalmatiens Architektur und Plastik*“. Ovo veliko folio-izdanje, u kome su sabrani u vrlo dobrim reprodukcijama najkarakterističniji arhitektonski i plastički spomenici Dalmacije u cjelokupnim i detaljnim prikazima, najvažnije je Ivekovićevo poduzeće na polju njegova publicističko-naučnoga

rada. Izdavanje toga djela ometeno je nastupom svjetskoga rata (izašlo do rata 5 svezaka), te je tek poslije rata ovo monumentalno izdanje privedeno svome kraju (od 6—8 sveska).

Ovaj Ivekovićev zbornik izdala je god. 1928 Jadranska Straža u prijevodu pod naslovom „Građevni i umjetnički spomenici Dalmacije“ kod Schrolla u Beču.

Ovo je zasada — pored Kowalczyk-Gurlittovog izdanja: *Denkmäler der Kunst in Dalmatien* — naš najvažniji slikovni zbornik za proučavanje historijsko-umjetničkih spomenika u Dalmaciji.

U red Ivekovićevih naučno-publicističkih radova spadaju također i njegove rasprave i studije, što ih je izdala Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, koja ga je na osnovu njegovih radova izabrala svojim prvim članom.

To su ev: njegov referat „Arheološko-historijski prikaz Dugog otoka i Komata“ (Izašao u Radu akad. 235 god. 1928), zatim njegova studija „Najstariji samostani na dalmatin. otocima“ (zapravo je to predavanje održano na bizantološkome kongresu u Beogradu 1927 — izašla u Radu akad. 242 god. 1931); zatim su još kao posebne studije izašle u edicijama Jugoslav. akad. ove njegove radnje „Bunje, čemeri i poljanice“ (u Zborniku akad. Kralja Tomislava, knjiga XVII god. 1925), pa „Crkva sv. Krševana u Zadru“ (Knjiga XXX god. 1931), te napokon njegov „Iz vještaj o istraživanju spomenika u Biogradu na moru“ (Ljetopis akad. za god. 1932).

Pred smrt svoju dovršio je Iveković svoju raspravu „Krstionica i crkva sv. Donata u Zadru“, koju će Jugoslav. akad. otštampati u izdanjima Rada. Za Jubilarni Zbornik Matice Hrvatske napisao je raspravu „Građevno umijeće u Dalmaciji od X—XVII“, koja će rasprava izaći u II. svesci ovoga Zbornika, a u Godišnjaku sveučilišta kraljevine Jugoslavije u Zagrebu (1924 do 1929) objavio je svoj članak: „O modernoj arhitekturi“.

U nizu Ivekovićevih popularno-informativnih publikacija donijela je Zagrebačka Narodna Starina njegov članak „Značajke graditelj-

stva srednjeg vijeka u Dalmaciji“ (Br. 1—1922), „O I. jugoslav. arheološkom kongresu u Beogradu“ (Br. 2—1922), te „Grobovi otaca“ (Br. 7—1922), zatim Hrvatska Seljačka Prosvjeta (u broju posvećenom fra Marunu) njegov članak „Građevna umjetnost kod starih Hrvata“ (Br. 11—1927). U tome članku izložio je Iveković svoj „životni credo“ kojega se je držao u svome istraživačkom radu, a dokumentirao ga je s ovim obrazloženjem:

„Historijski građevni spomenici mjerilo su, po kojemu se mjere narodi i njihova prosvjeta, a ta je mjera za sve bez razlike obavezatna i stalna.

Po toj su mjeri nas Slavene, a osobito nas Hrvate, strani — a i domaći — učeni stručnjaci ubrajali među najniže narode, jer — vele — velikih i sjajnih spomenika mi nemamo, a niti smo ih ikada imali. A ako se je i našao tuj i tamo po koji vrijedniji spomenik iz naših strana, to je taj spomenik, ako nije podignut od tuđe ruke, a ono je dotični naš majstor stajao barem pod uplivom tuđe prosvjete. A ako smo mi Hrvati imali na istoku Carigrad a na zapadu Rim, sasvim je prirodno — vele oni — da su svi naši stari spomenici postali ili pod uplivom bizantinske ili talijanske kulture.

Pa ipak taj sud nije ispravan!

Ali je teško, veoma teško, boriti se s već ustaljenim dogmama i s protivnim uvjerenjem sviju naroda bez razlike.

Naša je stoga dužnost da se brinemo za istinu i pravicu, pa ako i ne uspijemo odmah, jer imamo još premalo dokaza u ruci, a to ćemo, sigurno, s vremenom uspjati, kad iskopamo sve ono blago, što leži sakriveno u zemlji i kad ćemo, ispitujući i istražujući te drevne naše spomenike, bjelodano dokazati, da mi nismo bili barbari, već da smo bili, od našeg dolaska u ovu domovinu, na tolikoj visini prosvjete na kakvoj su bili onovremeni naši susjedi — bilo na istoku, bilo na zapadu.“

Taj svoj „credo“ iznio bi Iveković vrlo često pred svoje slušače prigodom svojih predavanja o dalmatinskoj sredovjekovnoj arhitekturi, ističući „da sve što leži u našoj Dalmaciji u ruševinama i duboko u zemlji, žudno očekuje časove svoga otkrića i uskrснуća; na potomcima

je, da ih izvade iz zemlje i postave na počasno mjesto!⁴

Jednim iznenadnim zamahom smrti oboren je taj neumorni naš kulturni radnik u svome idealnome naprežanju i to u času, kad se je ponovno spremao na svoj omiljeni istraživački rad u terenu.

Na dan 16 augusta 1933 godine zaklopio je Ć. M. Iveković za uvijek svoje pronicave i žive oči!

Iz biografije pokojnog Ivekovića razabire se jasno, da je on u toku svoga tehničko-stručnog razvoja nastojao, da dovede u sklad svoju tehničku spremu sa zahtjevima stroge nauke.

Stekavši veliku praksu u svome prvobitno čisto tehničkome djelovanju kao arhitekt-projektant i arhitekt-graditelj, preneo je Iveković — u drugoj fazi svoga životnog zanimanja — svoje stečeno stručno iskustvo specijalno u korist mlade hrvatske još arheološke i historijsko-umjetničke znanosti. U tome dijelu svoga rada kao stručnjak-arhitekt, postigao je pokojni Iveković velike i trajne uspjehe, obogaćujući od godine u godinu mladu hrvatsku starinarsku nauku strogo stručnim slikovnim materijalom, što ga je sam otkrivao i opažao te ga u svojim crtežima, planovima i fotografijama pobilježio i snimio i s grafičke strane za publiciranje obradio.

U taj dio Ivekovićevog zaposlenja spada također i njegov rad u terenu oko otkrivanja i iskapanja starih hrvatskih građevnih ostataka, te njegovo vođenje poslova oko restauriranja naših historijsko-umjetničkih spomenika.

Uz ovaj prvotni rad čisto tehničkog karaktera, ušao je Iveković — potaknut uspjesima u svome tehničko-istraživačkome poslu — postepeno i na polje samog publicističkog rada, nastojeći da poda po njemu sakupljenoj građi u dodanome tekstu naučno obrazloženje i tumačenje. U tome svome publicističkom nastojanju nije Iveković mogao svakiput tako autoritativno istupati, kao što je istupao u svome tehničko-istraživačkome radu i to stoga, jer nije imao ekvivalentnog obrazovanja u historijskoj disciplini,

a prema tome ni poznavanja historijske metodike, koju bi mogao upotrebiti kod argumentiranja svojih postavljenih teza, te kod historijskog prikazivanja publikovanog slikovnog materijala. Stoga mnogiput po Ivekoviću sakupljeni dragocjeni i stručno obrađeni slikovni materijal nije imao na istoj visini obrađeni tekst, a kojiput nije uopće Iveković ni dodao popratnoga teksta, jer je osjećao, da bi mogao odgovarajući tekst obraditi stručno samo u zajednici s kojim arheologom ili historičarom ili historičarom umjetnosti.

U trećoj fazi svoga životnoga naprežanja prekinuo je Iveković svoj dojakošnji praktični rad oko otkrivanja hrvatskih starina i čuvanja naših historijsko-umjetničkih spomenika na klasičnome tlu Dalmacije, te ga zamjenio sa čistim teoretskim radom na tehničkome fakultetu zagrebačke univerze, u svojstvu profesora za srednje-vjektivnu arhitekturu.

Svoje bogato iskustvo, bazirano na detaljnome poznavanju naših historijsko-umjetničkih spomenika, iznosio je pokojni Iveković na svojim predavanjima i u svome seminaru, nastojeći da u redovima svojih slušača odgoji također i takove stručnjake arhitekta, koji će poći već utrotnom stazom svoga učitelja te nastaviti njegov idealni rad, koji je prekinula neumoljiva smrt upravo u času, kad se je ponovno spremao da obide neke krajeve sjeverne Dalmacije u svrhu da nastavi svoja istraživanja za još nepoznatim i neotkrivenim historijskim spomenicima u okolini Biograda na moru.

Ličnost pokojnog Ivekovića ostat će trajno obilježena u analima hrvatske starinarske znanosti; njegova publikovana ostavština bit će mladima uporištem za daljnja istraživanja i rad oko hrvatske prošlosti.

Rezultati njegova rada i istraživanja ukopčani su već u razvoj jugoslavenske starinarske nauke, a preko nje i u opći razvoj svjetskih starinarskih umjetničko-historijskih disciplina.

ZAGREB

ANTUN JIROUŠEK